

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИХОВАННЯ НАРОДНОЇ МАНЕРИ СПІВУ

Цюпа Н.П., Павлюченко П.Г.

Київський національний університет культури і мистецтв

В статті розглядаються актуальні питання, пов'язані з вихованням народної манери співу в рамках сучасних освітніх музичних закладів. Наголошено необхідність перегляду існуючих методичних підходів та їх подальшої оптимізації. Пропонується використовувати інформаційно-комп'ютерних технологій, які сприятимуть візуалізації етапів постановки голосу, демонстрації специфічних етнічних вокальних манер співу, впровадженню матеріалу, необхідного для засвоєння практичних навичок та теоретичних знань. Підкреслено потребу оновлення методичних посібників, хрестоматій, які містили би вправи, твори, що безпосередньо використовуються у навчальному процесі. Запропоновано розширювати світогляд майбутніх виконавців шляхом знайомства з різними стильовими напрямками сучасної музики, що сприятиме подальшій професійній самореалізації.

Ключові слова: народний спів, інформаційно-комп'ютерні технології, методика, навички, вокал.

Постановка проблеми. При досягненні певного комплексу знань важливу роль відіграє формування компетенцій, пов'язаних з різними аспектами обраної навчальної дисципліни. В умовах сьогодення виникають передумови для переосмислення тих методичних підходів, що були сформовані протягом ХХ століття. Хоча деякі компоненти освітнього процесу мають залишатися традиційно незмінними, проте ряд інших потребують певного перегляду та вдосконалення. Серед комплексу музичних дисциплін виконавська вокальна майстерність посідає важливе місце, і, відповідно, потрібна особлива увага до форм актуалізації методики її навчання. Велике значення має приділятися тим проблемним питанням, які постають при освоєнні вокалістами народної манери співу та шляхам їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасному вітчизняному музикознавстві є ряд робіт, де приділяється увага аналізу певних аспектів, пов'язаних з розробкою навчання народної манери співу. В статті Є. Хекало здійснюється дослідження значення підготовки виконавців народної пісні для історії розвитку пісенної культури сьогодення. В. Жадько зосереджує дослідницьку увагу на ролі українського народного

співу в контексті вітчизняного фольклорного мистецтва. Питання, пов'язані з впровадженням народної манери співу у сферу естрадного музичного мистецтва, окреслюються в розробці В. Тормахової. Ж. Кривенко у своєму дисертаційному дослідженні розкриває необхідність застосування тембрового підходу при навчанні народному співу, яке підтверджується практикою, апробованою на рівні коледжу мистецтв.

Виділення раніше не вирішених частин проблеми. Вищезгадані дослідження представляють значний інтерес для формування більш оновленої методики виховання співу в народній манері, проте потребують доопрацювання. Відповідно існуючі методичні підходи вимагають ретельного перегляду, виділення проблемних моментів, що потребують вдосконалення та внесення новаторських елементів.

Формулювання мети дослідження. Метою дослідження виступає аналіз актуальних питань, пов'язаних з процесом виховання народної манери співу та формування настанов, які сприятимуть його удосконаленню.

Виклад основного матеріалу. Виховання фахівців, які співають у народній манері є напрямком підготовки, який представлений в ряді вітчизня-

них навчальних закладів, як на кваліфікаційному рівні підготовки «бакалавр», так і «магістр». Проте, сучасні дослідники наголошують на проблемних моментах, які унаочнюються в останні роки. Серед них є зниження інтересу до народного вокалу з боку молоді, зменшення можливості навчатися за рахунок бюджетних коштів та тотальному зростанні зацікавленості естрадним мистецтвом. «Перша проблема – це обмежена кількість навчальних закладів, в яких навчають спеціального виду вокального мистецтва – народного співу (в Україні всього три ВНЗ готують фахівців народного співу). Друга – відсутність науково обгрунтованої методики навчання народного співу. Ще одна проблема – зменшення кількості бюджетних місць на навчання за даним профілем у ВНЗ України, а також зростання всезагального попиту на сучасну поп-музику, що позначається на кількості виконавців народної пісні» [4, с. 237]. Проте, на нашу думку, за умов певних трансформацій в сучасній освітній сфері, можливе зростання зацікавленості в даній спеціалізації вокального виконавства.

Досить влучним є твердження сучасної дослідниці Ж. Кривенко, яка наголошує на дуалістичному характері народного вокалу: «Народно-співацьке мистецтво засноване на синтезі протилежних начал: професійного та аутентичного, традиційного та новаторського, етнічного та загально значимого» [2, с. 1]. Відповідно двоїстість народного вокалу, а саме та частина, що пов'язана з професійним вихованням, потребує постійного перегляду. Існуючі підходи щодо формування компетенції в сфері «народний спів» задля досягнення кращої результативності та актуалізації даної спеціалізації вимагають оновлення. «Збільшення інтересу до народної пісні, до народно-співацького мистецтва, до його філософської, психологічної та антропологічної інтерпретації, а також пошук перспектив його подальшого розвитку потребують більш глибоких та комплексних дослідницько-педагогічних зусиль, що поєднували як гуманітарні, так і сучасні технічні методи, диференційовані підходи, новий рівень осягнення природи народної пісенності, практико-педагогічну спадковість з метою збереження національно-культурних традицій» [2, с. 1].

Зазвичай, основними компонентами, які представлені в процесі виховання компетенції є засвоєння специфіки вірного дихання, вміння співати на опорі, формування потрібного звуку. Доцільно виокремити також інші складники більш загального характеру: формування вокально-виконавських умінь і навичок, розвиток навичок сольного співу з супроводом, співу у ансамблі, співу у хоровому колективі. «Згідно з програмою навчання за фахом «народний спів» вивчається такий обсяг дисциплін: сольний спів, хоровий клас, методика викладання вокалу, методика роботи з вокальним ансамблем, основи обробки народної музики, вокальний ансамбль, транскрипція народної музики, історія народномузичного виконавства, методика постановки голосу. Одним із важливих завдань у процесі становлення співаків з народною манерою є формування навичок і умінь колективного (хорового) співу, саме тому при кафедрах створюються навчальні ансамблі, хорові колективи» [4, с. 237]. Відповідно окрім вивчення фаху можна виділити ряд теоретичних

знань, пов'язаних з вивченням народнописенної фольклорної спадщини, її ритуально-обрядової сторони, аспектами розвитку вітчизняної культури. Також при освоєнні народного співу необхідно здійснювати загальний розвиток умінь, пов'язаних з голосовим апаратом (голос, регістри, діапазон, тембр), психологічною готовністю до концертної діяльності, розвитком слуху, музичної пам'яті та смаку.

Сучасний дослідник Є. Хекало вказує на те, що навчання народному співу має системний характер та виходить за межі лише вокальної майстерності. В його основі закладено й театралізовану діяльність і знання історії культури загалом, фольклору зокрема. «Народний спів – це вид музичного мистецтва, в якому поєднується низка дисциплін і видів народної творчості: фольклористика, етнографія, музично-поетична творчість, побутова хореографія, фольклорний театр, декоративно-прикладне мистецтво, історія тощо. Тому народне виконавство є водночас об'єктом українознавчої науки» [4, с. 235].

Основою для навчання виступає індивідуальний підхід, поєднаний з ансамблевим та хоровим співом. Саме різні за кількістю учасників виконавські склади будуть сприяти формуванню слухового апарату, розвитку вміння співати гуртом, яке набагато більш відповідає народному музикуванню, аніж сольний спів. Сучасні дослідники виділяють ряд практичних вимог, які мають бути присутніми на індивідуальних уроках. «Педагог з уважністю підходить до виховання голосу, намагаючись допомогти співаку пізнати його неповторність, красу тембру і внутрішнє «я», свою мистецьку роль. Практичне ілюстрування власним голосом, показ правильного звукоутворення, співацької опори, дихання і інші методи використовуються для пояснення специфіки народного звуку» [1, с. 190].

Зауважимо, що хоча естетичний бік музикуванні відіграє неабияку роль, базисною залишається вокальна досконалість. Задля того, щоб досягнути високої майстерності, необхідні вправи, спрямовані на розвиток дихання, дотримання чистоти інтонування, вміння вірно артикулювати. Подібне завдання потребує навчально-методичного матеріалу, який би відповідав специфіці предмету дисципліни. Нажаль, існує брак робіт, розрахованих на виховання народної манери співу. Достатньо плідним та перспективним було б укладення збірки із розспівками для самостійного опрацювання матеріалу, типовими творами, розрахованими на усунення певних проблем інтонаційного, ритмічного характеру, спрямованих на поступовий розвиток мистецтва співу.

Проте, можна зазначити, що в останні роки виникає необхідність використовувати окрім вже сталих підходів, дещо інші, таким чином поєднуючи традиційне на новаторське начала. Варто відмітити, що в умовах сьогодення необхідним є застосування інтерактивних методів із залученням комп'ютерно-інформаційних технологій. Можливості даного підходу є чималі. Насамперед мається на увазі використання не лише аудіо матеріалів, які можуть залучатися задля демонстрації практики співу на слух. За рахунок використання відео файлів, які містять приклади співу у народній манері різними виконавцями, можлива більша впливовість на свідомість студента. Нагадає-

мо, що не вся інформація добре сприймається на слух, адже з психологічної точки зору у людини може превалювати певний орган чуття – тому деякі психологи вважають доцільним поділ людей на аудіалів, візуалів, кінестетиків та дігіталів. Саме тому за рахунок задіяння відео, можна продемонструвати специфіку роботи голосового апарату. Причому подібні візуальні матеріали можуть використовуватись з різною дидактичною метою – задля виявлення помилок у якихось співаків (у разі їх наявності), акцентуванні уваги на позитивних аспектах виконання чи демонстрації цікавого зразка, який поки не був занотований. Подібні пропозиції висувуються в роботі Ж. Кривенко, проте робиться наголос на тому, що візуалізація записів може сприяти аналізу спектрографії вокального виконання: «Засвоєння студентами аутентичних традицій тембрового звучання голосу при виконанні народних пісень різних жанрів, як демонструє педагогічна практика, відбувається переважно на слух, в той час як сучасні комп'ютерні технології спектрографії дозволяють активно включати і візуальний канал сприйняття тембру голосу співака, що сприяє оптимізації процесу навчання народному співу» [2, с. 1].

Ще одним прикладом застосування інформаційно-комп'ютерних технологій при навчанні народного вокалу може виступати знайомство з манерою співу, яка прийнята в іншій етнічній традиції. Зазвичай, увага звертається на ту вокальну практику, яка прийнята в даній національно-етнічній традиції. Проте за рахунок перегляду прикладів, де використовується народний спів, притаманний іншим культурам, можливе не лише розширення світогляду виконавця, але й виникає можливість залучення їх в освітній процес. Звернення уваги на такі типи народного співу, як тірольський спів (йодль), горловий спів, спів північноамериканських індіанців, андалузський спів, африканський спів можуть допомогти студенту досягнути принципової відмінності цих етнічних зразків від прийнятого у вітчизняному музичному просторі.

Внаслідок того, що одним з головних завдань при вихованні фахівців є проблема їх подальшого професійного працевлаштування, варто закласти умови для того, щоб розширити коло їх можливої самореалізації. Вона може відбуватись в різних напрямках та бути пов'язаною не лише зі співом у народних хорових колективах чи з сольним співом у народній манері. Відповідно досить доцільним буде навести приклади, пов'язані з використанням народного співу в сучасній естрадній музиці. Подібний синтез можливий у стильовому напрямку World music. Його сутністю є поєднання етнічних елементів – інструментів, народної манери співу, певних народних ладів з електроінструментами, енергійними естрадними ритмами. Специфіку даного напрямку змальовує у своїй праці В. Тормахова: «World music є одним з провідних напрямів розвитку сучасного мистецтва, що пов'язаний з виникненням своєрідної контркультури щодо масової музики. Звернення до найдавніших пластів

фольклору різних етнічних груп переплітається з найновішими відкриттями у сфері музичної акустики, технологічними досягненнями у сфері обробки звуку та актуальними практиками – на зразок скретчингу (scratching), семплінгу (sampling) тощо» [3, с. 90].

В українському музичному просторі можна віднайти декілька прикладів гуртів, що працюють в даному напрямку. Одним з яких є «Даха Браха», специфіка втілення в творчості якого народного співу змальовується наступним чином: «З одного боку, музичний бік композицій безперечно пов'язаний з українським народним мелосом: використовуються цитати з народних пісень, виникають композиції в «народному дусі». Проте це не ті пласти «народності», які пов'язані з танцювальним началом чи з піснями, які виконуються під час свят. Це скоріше обрядово-ритуальне звучання, яке занурює слухачів у стан трансу, де кожен стає учасником первісної синкретичної дії» [3, с. 90].

Ж. Кривенко пропонує підхід до навчання народному вокалу, який би спирався на три основні методичні задачі, пов'язані із креативним мисленням: «1) удосконалення креативного мислення студентів стосовно сфери народного співу; 2) розвиток народно-співацьких навичок, які стають природними і автоматичними в процесі співу в народній манері, 3) виховання народно-співацького слуху, який повинен бути активно задіяним в наступному творчому процесі майбутнього професійного народного співака (фактор апперцепції)» [2, с. 10]. Не зважаючи на те, що креативність підходів вважається доцільною при вихованні вокалістів, варто не забувати й «класичні» форми роботи з матеріалом, які не можуть зазнавати великих змін. Дана позиція підтверджується позицією вітчизняного дослідника В. Жадько: «Поряд з цим застосовуються загальноприйняті методи: демонстрація виконання пісні, бесіда-ознайомлення з текстом і музичним матеріалом, вокальні вправи – розучування окремих мотивів, речень тощо» [1, с. 190].

Висновки та подальші перспективи дослідження. Спів у народній манері є однією з важливих складових частин сучасної музичної культури. Процес освоєння народного вокалу передбачає постійний моніторинг шляхів удосконалення існуючих методичних підходів. В якості одного з ключових аспектів, пов'язаних з оновленням програм виховання виконавців у народній манері співу, є широке залучення інформаційно-комп'ютерного забезпечення. Подібна новація сприятиме розумінню спектральної картини співу, знайомству з різним типами етнічного народного співу, формуванню візуального уявлення щодо роботи голосового апарату. Наявною є потреба створення посібників, пов'язаних з забезпеченням матеріалу для самостійної роботи – поспівками, творами з різних регіонів України та інших країн. Варто також формувати уявлення про можливість застосування народного вокалу в різних стильових напрямках сучасної естрадної музики, що сприятиме актуалізації даної спеціалізації та пробудження інтересу до неї з боку молоді.

Список літератури:

1. Жадько В. О. Музичний народний спів як основа українського фольклорного мистецтва / В. О. Жадько // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – вип. XXXVII. – Запоріжжя, 2013. – С. 188-191.
2. Кривенко Ж.Д. Тембровый подход к обучению народному пению (на примере работы со студентами музыкального колледжа МГИМ им. А.Г. Шнитке): автореф. канд. педагогич. наук: 13.00.02. – теория и методика обучения и воспитания (музыка). – М.: МПГУ, 2008. – 24 с.
3. Тормахова В.М. Характерні особливості стилю World music крізь призму творчості гурту «ДахаБраха» / В.М. Тормахова // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2016. – № 1. – С. 89-92.
4. Хекало Є. Особливості професійної підготовки виконавців народної пісні, її значення в історії розвитку пісенної культури сьогодення / Євгеній Хекало // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – № 8 (Ч. 1), 2013. – С. 234-238.

Цюпа Н.П., Павлюченко П.Г.

Киевский национальный университет культуры и искусств

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ВОСПИТАНИЯ НАРОДНОЙ МАНЕРЫ ПЕНИЯ

Аннотация

В статье рассматриваются актуальные вопросы, связанные с воспитанием народной манеры пения в рамках современных образовательных музыкальных заведений. Отмечена необходимость пересмотра существующих методических подходов и их дальнейшей оптимизации. Предлагается использовать информационно-компьютерные технологии, способствующие визуализации этапов постановки голоса, демонстрации специфических этнических вокальных манер пения, внедрению материала, необходимого для усвоения практических навыков и теоретических знаний. Подчеркнута потребность обновления методических пособий, хрестоматий, которые содержали бы упражнения, произведения, которые непосредственно используются в учебном процессе. Предложено расширять мировоззрение будущих исполнителей путем знакомства с различными стилевыми направлениями современной музыки, что будет способствовать дальнейшей профессиональной самореализации.

Ключевые слова: пение, информационно-компьютерные технологии, методика, навыки, вокал.

Tsiupa N.P., Pavliuchenko P.H.

Kyiv National University of Culture and Arts

ACTUAL ISSUES OF EDUCATION OF THE FOLK STYLE OF SINGING

Summary

The article deals with topical issues related to the education of folk singing in the framework of modern institutions of musical education. The necessity of revision of existing methodical approaches, by their optimization, is emphasized. It is proposed to use information and computer technologies that will promote the visualization of the stages of voice, demonstration of specific ethnic vocal singing, the introduction of material necessary for the acquisition of practical skills and theoretical knowledge. It was emphasized the need to update methodological manuals, textbooks that would contain exercises, works that are directly used in the educational process. It is proposed to expand the outlook of future performers by familiarizing them with different stylistic trends of contemporary music, which will promote further professional self-realization.

Keywords: folk singing, information and computer technologies, methodology, skills, vocals.